

Katolicki Uniwersytet Lubelski

Jana Pawła II

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Magierek

pt.

CECHY OSOBOWOŚCI I EMPATIA A POSTAWY POLAKÓW

WOBEC UKRAIŃCÓW ORAZ SYRYJCZYKÓW

1. Uwagi ogólnometodologiczne

Recenzowana rozprawa wchodzi w zakres psychologii społecznej, psychologii osobowości, psychologii emocji oraz psychologii kulturowo-cywilizacyjnej. Ma ona profil teoretyczno-empiryczny. Stąd też jej struktura jest dostosowana do wymogów tak właśnie założonego profilu. Jest ona spójna logicznie i koherentna merytorycznie. Jej cztery pierwsze rozdziały stanowią tzw. część teoretyczną rozprawy będącą jej bazą koncepcyjną, osadzoną na literaturze przedmiotu jako zaplecze dla badań własnych Autorki. Rozdział 5 jest metodologicznym pomostem pomiędzy częścią teoretyczną zagadnień rozprawy a jej częścią empiryczną, gdzie zostały przedstawione oraz zinterpretowane wyniki badań własnych Autorki nad związkiem pomiędzy cechami osobowości oraz empatią Polaków a ich postawami wobec Ukraińców i Syryjczyków.

Plan rozprawy jest poprawny pod względem formalno-metodologicznym. Sformułowania poszczególnych rozdziałów w aspekcie swoich zakresów zasadniczo wyczerpują się w tematyce rozprawy wyrażonej w jej tytule. Z kolei, poszczególne części rozprawy od strony merytorycznej wyczerpują wymagania stawiane rozprawom doktorskim.

Wstęp zasadniczo spełnia swoją właściwą rolę w rozprawie. Autorka w sposób bardzo zadawalający zarysowała problematykę rozprawy. Jednak nieco pomieszała ze sobą przedmiot, cel i problem rozprawy. Warto by pamiętać, o metodologicznym wymogu przedstawienia głównego problemu badawczego w postaci sformułowanego pytania, gdyż w obecnej postaci został on wyrażony jako cel rozprawy. Autorka nie przedstawiła też syntetycznie zawartość kolejnych rozdziałów. W końcówce części *Wstępu* zabrakło mi przynajmniej zasygnalizowania elementów tzw. metarefleksji, czyli oglądu całej pracy „z lotu

ptaka” wskazując na to co, udało się w pracy osiągnąć, a czego nie. Choć w pracy nie zostało wyodrębnione formalnie *Zakończenie*, To jednak tego rodzaju meta-refleksje Autorka zamieściła w paragrafie 1.7 (ss.264-265) mówiąc o ograniczeniach przeprowadzonych badań, co w jakimś stopniu spełnia wymóg metarefleksyjności nad swoją pracą, zaś w 7.2 (ss. 265-267) przedstawiła implikacje praktyczne swoich wyników badań.

Na podkreślenie, natomiast, zasługuje fakt, że Autorka oparła swoją rozprawę na bardzo rozległej analizie literatury przedmiotu, której spis obejmuje 33 strony (ss. 268-301). Zawiera ona trafnie dobrane pozycje z psychologii zarówno polskich jak i anglojęzycznych autorów, ze względu na postawione przez nią pytania badawcze.

2. Ocena części teoretycznej rozprawy

W czterech pierwszych rozdziałach Autorka podjęła próbę przedstawienia bazy teoretycznej dla postawionych przez siebie problemów badawczych oraz interpretacji uzyskanych wyników badań własnych. Główna myśl tej części rozprawy jest dosyć przejrzysta. Rozdział 1 został w całości poświęcony cechom osobowości jako zmiennej objaśniającej (zmienna niezależna) i ich związkom z postawami społecznymi (zmienna zależna). Rozdział 2 jest, z kolei, poświęcony empatii jako zmiennej objaśniającej (zmienna niezależna) i jej związkom ze zmienną objaśnianą (zmienna zależną). Z kolei Rozdział 3 obejmuje zagadnienia teoretyczne oraz wyniki badań nad postawami społecznymi, które stanowią w recenzowanej pracy zmienną objaśnianą (zmienna zależną).

Ostatni z rozdziałów części teoretycznej (Rozdział 4) dotyczy zróżnicowania kulturowo-etnicznego badanych osób, jako zmienna objaśniająca (zmienna niezależna), która w badaniach Autorki przybrała dwie wartości: Ukraińcy vs. Syryjczycy.

Tę część rozprawy Autorka przedstawiła na podstawie trafnie wyselekcjonowanej, względem problemu badawczego literatury przedmiotu, obejmującego czynniki wpływające na percepcję społeczną Polaków – dwóch dość odległych kulturowo grup etnicznych: Ukraińców i Syryjczyków.

Podsumowując uwagi na temat rozdziałów części teoretycznej rozprawy, należy podkreślić, że Autorka wykazała się w nich trafnym doбором literatury przedmiotu, umiejętnościami analizy porównawczej w odniesieniu do interesującej ją problematyki oraz syntezami teoretycznymi. W całości jednak sędzę, że rozważania zawarte w rozdziałach

teoretycznych dają dobry grunt dla rozdziału metodologicznego jak i części empirycznej rozprawy.

3. Ocena części metodologicznej rozprawy

Rozdział 5 stanowi omówienie metodologii badań własnych Autorki. Podstawą procedury badawczej są badania psychometryczne testami operacjonalizującymi uwzględniane w sformułowanych hipotezach zmienne. Rozdział ten zawiera wszystkie niezbędne elementy, lecz w nieco zmienionej kolejności, niż stanowią reguły metodologii prac badawczych. Stąd też proponowałbym zamianę kolejności 5.1 (cel badań i model badawczy) z 5.2. (problem i hipotezy badawcze) i wtedy uzyskamy ciągłość logiczną toku myślowego. Wszystkie bowiem prace badawcze winne się rozpoczynać od postawienia problemu w postaci trafnie sformułowanych pytań badawczych. W sposób wzorowy metodologicznie zostały właśnie postawione przez Autorkę w 5.2 najpierw pytania badania badawcze, a następnie na ich podstawie dopiero – sformułowano stosowne hipotezy badawcze wraz z ich rozwinięciem. Autorka winna tutaj wyraźnie zaznaczyć, że już same pytania badawcze stanowią sformułowanie problemu/problemów badawczych rozprawy. Szczególnie chcę tutaj podkreślić, że hipotezy badawcze zostały przez Autorkę uzasadnione w sposób trafny merytorycznie z szerokim uzasadnieniem w literaturze przedmiotu. Stanowi to w moim przekonaniu istotny wkład do literatury przedmiotu w zakresie problemu badawczego.

Dopiero na tej podstawie można przejść do pełnego sformułowania celu pracy. Cel rozprawy winien bowiem wynikać ze sformułowanych pytań badawczych, a te zostały przedstawione później niż cel. Powstał więc chaos metodologiczny, który da się uporządkować, gdy Autorka rozpocznie Rozdział 5 od przedstawienia: problemu, pytań i hipotez badawczych pod kątem mierzonej zmiennej zależnej oraz kontrolowanych zmiennych niezależnych. Na podstawie takiej analizy można dopiero sformułować cele/cele oraz model powiązań między tymi zmiennymi przedstawiony na Rysunku 14 (s. 132). Z uwagi na to, że pytania badawcze sformułowane są jako pytania typu rozstrzygnięcia, cel badań musi być sformułowany jako weryfikacyjny.

Pozostałe paragrafy Rozdziału 5 są napisane poprawnie pod względem merytorycznych i formalnym i stad też nie budzą moich żadnych zastrzeżeń.

4. Ocena części empirycznej rozprawy

Na część empiryczną rozprawy składają się: Rozdział 6, w którym Autorka zaprezentowała statystyki deskryptywne mierzonej zmiennej zależnej oraz kontrolowanych zmiennych niezależnych a następnie dokonała stosownych analiz statystycznych w celu weryfikacji postawionych przez siebie hipotez badawczych; oraz Rozdział 7, w którym została przeprowadzona dyskusja uzyskanych wyników oraz ich interpretacja psychologiczna.

Uważam, że Rozdział 6 stanowi poprawnie opracowanie danych na podstawie uzyskanych wyników badań psychologicznych Autorki, które wnoszą nową wiedzę psychologiczną w Polsce o psychologicznych uwarunkowaniach percepcji społecznej grup narodowościowych różniących się między sobą na skali dystansu kulturowego. Zastosowane w nich środki analizy statystycznej (korelacja liniowa r Pearsona, test t -studenta oraz analizę regresji wielokrotnej, test Bonferroniego, jednoczynnikowa ANOVA) są adekwatne do postawionych pytań badawczych oraz do wymogów statystycznych zmiennych ilościowych (test zgodności Shapiro-Wilka, analiza miar symetrii).

Wyniki uzyskanych analiz statystycznych zostały w sposób klarowny i czytelny ujęte w odpowiednich tabelach zarówno odnośnie miar tendencji centralnej jak i miar rozproszenia wyników poszczególnych testów wykorzystywanych w badaniach, jak również i w odniesieniu do weryfikacji poszczególnych hipotez badawczych. Na zauważenie zasługuje m.in., że w analizach w sposób wzorowy została pokazana zarówno weryfikacja hipotez o modelu moderacyjnym jak i mediacyjnym, co jest bardzo rzadko spotykane w rozprawach doktorskich. Dość skomplikowany zbiór postawionych przez Autorkę hipotez badawczych dotyczących związku cech osobowości oraz wymiarów empatii z deklarowaną postawą wobec grup etnicznych o bliższej vs. dalszej odległości kulturowo-cywilizacyjnej od badanych osób, został zweryfikowany w oparciu o bardzo trafnie dobrany zespół metod analizy statystycznej, za który recenzowaną pracę należy wyróżnić. Uzyskano m.in. odpowiedź na pytanie, dla jakich czynników osobowości empatia odgrywa rolę mediującą w wyrażaniu postawy deklaratywnej wobec grup etnicznych o bliższej vs. dalszej odległości kulturowo-cywilizacyjnej od badanych osób. Podobnie, zmienna niezależna (objaśniająca): kontakt bezpośredni z osobą/osobami z bliższej lub dalszej kulturowo-cywilizacyjnie – okazała się istotnym moderatorem związku ekstrawersji z deklarowanym dystansem wobec Ukraińców

jako grupy, natomiast w stosunku do Syryjczyków jako grupy, ten czynnik okazał się już nieistotnym moderatorem związku z postawą wobec tej grupy.

Rozdział 7 zawiera natomiast interpretację psychologiczną oraz dyskusję wyników badań własnych Autorki. Zwłaszcza za nowatorską na gruncie polskim uważam interpretację wyników badań dotyczących modernizującej roli doświadczenia kontaktu bezpośredniego z przedstawicielami Ukraińców lub Syryjczyków oraz mediującej roli empatii dotyczącej związku niektórych czynników osobowości z postawą wobec tych dwóch grup etnicznych. Interpretacje te można by jednak pogłębić w kontekście podejścia poznawczego lub humanistycznego współczesnej psychologii.

Przedstawione w tym rozdziale interpretacje uwzględniają w szerokim zakresie literaturę przedmiotu zawartą w rozdziałach części teoretycznej rozprawy, jak również biorą pod uwagę sytuację społeczno-polityczną emigrantów w Polsce, Europie i na świecie. W związku z tym interpretacje uzyskanych wyników badań mają dobry grunt teoretyczny jak również i aktualne zakotwiczenie w realiach życia codziennego. Badania przeprowadzone zostały od lutego 2019 do marca 2021. W badaniach wzięło udział 801 osób, z czego tylko 45 z nich nie mogło zostać wykorzystanych w analizach, ze względu na niekompletne arkusze badań. Świadczy to o tym, że uzyskane wyniki badań i wyciągnięte na ich podstawie wnioski merytoryczne są wiarygodne i rzetelne.

Na pozytywną ocenę zasługują również uwagi Autorki dotyczące ograniczeń badań własnych (7.1) oraz implikacje praktyczne z tych badań (7.2).

5. Wnioski końcowe

Na podstawie przeprowadzonej przeze mnie oceny stwierdzam, że rozprawa mgr Karoliny Magierek zasługuje na pozytywną ocenę z następujących powodów:

- (1) W sposób trafny i zasadny zostały w niej postawione pytania i hipotezy badawcze w oparciu o gruntową analizę literatury przedmiotu, przez co rozprawa jest nowatorskim ujęciem na gruncie polskim problematyki dotyczącej związku pomiędzy osobowościowymi i emocjonalnymi uwarunkowaniami postaw Polaków wobec Ukraińców oraz Syryjczyków.

- (2) Autorka wykazała się znawstwem literatury przedmiotu oraz narzędzi metodologicznych psychologii empirycznej poprzez ich trafny dobór do postawionych przez siebie problemów-pytań i hipotez badawczych.
- (3) Wskazane przeze mnie usterki rozprawy nie obniżają jej zasadniczych walorów, którymi są: oryginalność, nowatorstwo oraz dobre opanowanie warsztatu metodologicznego psychologii empirycznej. Wskazane usterki metodologiczne dotyczące Rozdziału 5 rozprawy mogą zostać usunięte, jeśli Autorka dokona przeredagowania odpowiednich fragmentów tekstu w sposób zgodny z moimi zaleceniami zawartymi w recenzji. Stąd też, ze wskazanych wyżej powodów, uznaję recenzowaną rozprawę jako spełniającą ustawowe wymogi stawiane pracom doktorskim z psychologii i stawiam tym samym wniosek o dopuszczenie mgr Anny Polcyn-Radomskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.
- (4) Stawiam ponadto wniosek o wyróżnienie dla recenzowanej pracy oraz jej opublikowanie, po uwzględnieniu uwag recenzenckich.

Adam Biela